

A magyar nyelv összefüggései az etnogenezisben

A világszerte előforduló történelmi elnevezések magyar nyelven való értelmezéséről nincs jó véleménye a tudománynak, főleg ha az még nem is illik bele az elfogadott irányvonalba. Ezekről a névmagyarázatokról, mint a tudománytalanság példáiról beszélnek és inkább nevetség tárgyaként emlegetik. Pedig a nyelv nem könnyen alakítható dolog. Az adott nyelvet beszélők egyezményes értelmezése szükséges egyes szavaknak, kifejezéseknek az egyetemes használatához. A nyelvek változása, alakulása során egy-egy új elem bekerülése csak széleskörű elfogadottság esetén válik a nyelv részévé. Különösen érvényes ez a nyomtatott írásbeliség megjelenése előtti időkre, ahol még a csekély kézzel írott nyelvi forrás csak a társadalom szűk körében volt hozzáférhető. A helyzetet nehezíti, hogy a krónikások, történetírók gyakran nem írott forrásokból, hanem szóbeli közlésekből dolgoztak, ami teret adott az elnevezések elértésére, torzulására. Sőt az eltérő írásjel használatból is adódhattak efféle módosulások. A történelem egyes szakaszai forráshiányosak, s az így a fennmaradt csekély emlék nem vethető össze egyéb feljegyzésekkel, ami azok túlértékelésére adhat okot. Nem beszélve arról, hogy az írott emlékek gyakran az ellenséges táborból kerültek ki, így számolni kell ezekben az esetekben a szándékos hamisítással, előnytelen megváltoztatással is.

Az igazság megtalálásában segítségünkre lehet az a módszer, melynek során egyes szavak eredetét igyekszünk megtalálni és azoknak alakjait más nyelvekben felfedezni, értelmük változásából a nyelvfejlődés irányára következtetni. Mindenek előtt azt a hibás szemléletet kell eloszteni, melynek során a Föld népeit eleve szétválasztottnak tekintik. Ezzel szemben a nagy vízözön utáni pusztulás után, nagy valószínűséggel egy egységes megmaradt csekély létszámú ősnépesség terjedt szét a világban, akik a nagy távolságok okán és az ősi tudás valamint a hagyományok halványodása miatt elkülönültek egymástól, majd önálló népekké váltak. Ezzel a folyamattal párhuzamosan a Szentírásban hivatkozott ősnyelv szétesése is bekövetkezett, ami a mai napig is tart. Ez a nyelvi folyamat egy szellemi-erkölcsi átalakulással is együtt járó változás, hiszen a nyelv egyben gondolkodásmód is. Az egymástól földrajzilag távol álló ősi kultúrákban fellelhető közös motívumok nem magyarázhatók mással, csak azzal a közös eredettel, melyből kiindulva, nem ördögtől való feltételezés az egykori ősnyelv nyomainak a keresése sem. Az, hogy melyik nyelv lehetett az ősnyelv és melyik a ma beszélt nyelvek közül, amelyik a legközelebb áll ehhez, azt mindenkinek a józan belátására bízom, de felhívom a figyelmet azon kutatók munkáira, akik több száz vagy több ezer szavas egyezéseket mutattak ki a magyar és más nyelvek között. Tény, hogy ezek a kutatási eredmények el vannak bagatellizálva és nincsenek kellő súllyal figyelembe véve a történelem lapjain.

A nyelvi összefüggések keresése során a következő szempontok segítségével tárhatjuk fel a kapcsolatokat:

1. Az ókori mássalhangzós írás lenyomatainak keresése. Ez az írásmód szabad lehetőséget adott a szóvázak egyedi hangsorral való feltöltésére, ezért időben e területenként eltérő szóformák létrejöttéhez vezetett (pl. főúr – fáraó)
2. A hangcsoportokon belüli változás lehetőségeinek figyelembe vétele. Elsősorban a hangképzéskori nyelvállás hasonlósága ad okot egyes hangok megváltoztatására. Ezek a hangcsoportok: a "sziszegős" s, sz, z, zs, c, cs; a „nyámmogós” n, m, ny; a „pöfögős” p, b, f, v; a t, d, ty; a „köhögős” k, h, g és az r, l, ly.

3. Nazális, vagy egyéb beszédhibából származó változások figyelembe vétele (pl. menő manó – bedő badó)
4. A szavak kettős igei-főnévi jelentésének felismerése (pl. csillag, csillog)
5. Írásirány változásokból adódó „szófordulatok” (pl. rév-vér) és az ebből adódó nyelvfelődési fejlemények azonosítása (rév-ferry)
6. idegen nyelvi kapcsolatok felismerése rokon-értelmű szavak, jelentés-csúszások felismerésével
7. Eltérő jelkészlet alkalmazásából származó szóváltozások (pl. Szűzanya - Zsuzsanna)

Ezt a gondolatmenetet, két ősi etnikum, az úz és a szavárd nevek elemzésével igyekszem bemutatni.

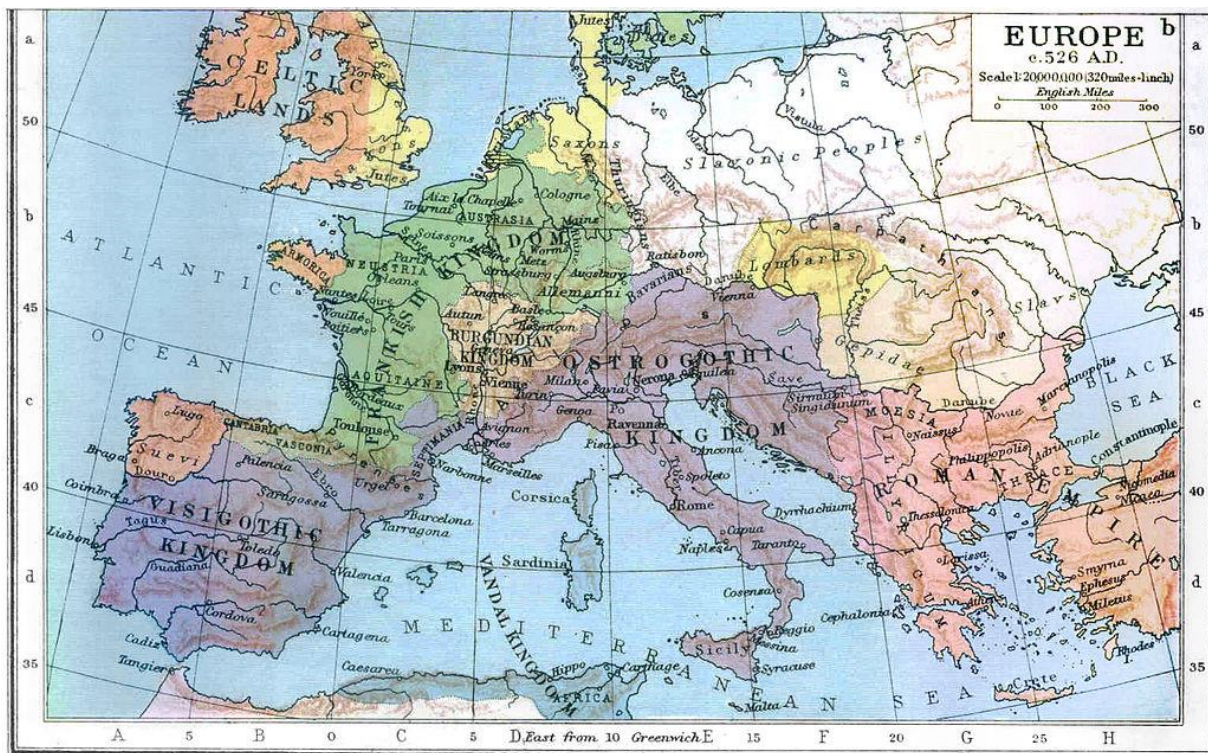
Ahogy korábban szó volt róla, a jelenkori emberiség története a vízözön idejéig vezethető vissza. A vízözönről számos forrás hitelt érdemlően tudósít, de geológiai lenyomatai bizonyítják, hogy 10-12 ezer évvel ezelőtt óriási víztömeg árasztotta el a bolygót, hatalmas pusztítást okozva, melynek során az emberiség jelentős része kipusztult. A túlélők csekély tábora népesítette be újra a Földet, nevezhetjük őket ősnépességnek. Számos dokumentum, többek közt a Szentírás is Noét és fiait említi ezek közül, de a grúzok, a türk népek és a magyar krónikák is hivatkoznak erre a leszármazási vonalra. Kiss Dénestől hallottam azt, hogy a mi nyelvünk emlékező nyelv. Azért mondjuk azt, hogy „ezt megúsztuk”, ami vízzel kapcsolatos ige, ha megmenekülünk valamitől, mert a vízözön hatalmas katasztrófája volt a szó forrása. Ez a kifejezés őrződött meg és szélesedett ki az értelme az idők során minden más alól való meg menekvésre. Ahhoz, hogy ezt a nyelvi emlékezetet igazolni tudjuk, kapcsolatot kellene kimutatni az ősi származásra hivatkozó népek között. Induljunk ki az úzoktól, akiknek neve hasonlóságot mutat a megűszásban megűzött kifejezéssel.

Az úzok a legűszibb népűreteghez tartoznak. A nép neűadűjűt a jűfeti lesűzűrmazűsi vonalon Togarma fiai kűzt emlűtik kazűr és hűber forrűsok is, mint Buz. Az úzokat neűvezik guzoknak és oguzoknak is, akikűrűl az első uezred kűzepén kűszűltek feljegűzűések. A Kaszpi-tengertűl keletre tűntek fel és lovas-nomád népűkűnt irtűk le űket. Nyugati tűrűzseik, a 9. szűzad vűgűtűl Kelet-Eurűpűban ueztek, egy rűszűk a kűzűpkori Magyar Kirűlysűg területén telepedtek le, mint fekete kunok. A kűzűp-űzsiak tűrűzsektűl szűrmaznak a szeldzsuk tűrűkűk, a mai nyugati tűrűk neűpek (tűrűkűk, azeriek, tűrűkműnek) űsei. Az Eurűpűba kűltűzűtűt uezok lesűzűrmazottai a Moldova területén uezű gagauzok. Az uez, guz, oguz ugyanannak a népűnek a neűve. Egyes tűrűtűnetűrűk turkoman vagy koman (azaz kun), műg az oroszok polovec neűven is neűveztűk űket. Az oguz elneűvezűs a tűrűksűg egyik legűszibb tűrűzset takarja, mely a mondai Oghuz kűntűl szűrmazott, s a tűrűk hagyoműnyok szerint e tűrűzshűz tartoztak a kunok, turkoműnok és ozműnlik, sűt műg az uezbűgek is. Valűjűban az oguz nem egy tűrűzsnek, hanem az egűsz tűrűksűgnek a rűgi neűve. Rűnk magyarokra neűzve kűlűnűs fontossűggal bűr az a kűrűlműny, hogy az oguz űsi jelűvénye is uezű uezű turul volt, mint nálunk s a nemzetisűgi szervezet beosztűsa ugyanaz volt, mint a szűkelyeknűl; mindegyiknűl volt ugyanis hat nemzetsűg s minden egűs nemzetsűg nűgy űgra oszlott, uezszesen tehűt 24 űgra. Az sem mellűkes kűrdűs, hogy az uezok orosz polovec elneűvezűse igen hasonlűt a magyar palűc neűvre, ami enged annyikűvetkeztűtetűst, hogy kapcsolatba hozhatűk egűműssal.

A kun - úz egyezést az is támogatja, hogy a kunok ősi szállásterületén, a Kuma folyó mentén egy Uzil nevű város is állt. Ugyanakkor a jegyzett keresztnevek között szerepel az Uzor név, ami a hivatalos magyarázat szerint török-magyar eredetű és úz férfit jelent, ami számunkra nem szabad, hogy meglepetés legyen, mivel könnyedén kiolvasható belőle eredeti formája az úz-úr. Ebből a logikából kiindulva a fekete kunoknak emlegetett úzok a leginkább figyelemre méltóak, mert még ha voltak is ellentétek velük kapcsolatosan a történelem során, végül a Kárpát-medencébe települt részük könnyen a magyar nemzet részévé vált. Ennek legfőbb oka az lehetett, hogy túlzottan nagy kulturális különbség nem állhatott fenn közöttük. Geórgisz Kedrénosz, a 11. század végén élt görög író az úzokat hunoknak nevezi. Anna Koméné egy fél évszázaddal később hasonlóan vélekedik róluk: „akiket unnoknak mondunk, azok a köznép nyelvén úzoknak szoktak neveztetni.” Az úz nép földrajzi lenyomatai megfigyelhetők a Kárpát-medencében. Gondoljunk csak a katonasírhajók körüli bonyodalmak miatt emlegetett Úz patak völgyére Erdélyben, de a borsodi kohász település Ózd is ide sorolható, de elképzelhető, hogy Uzon, Uszka, Uszód, Uzsa, Oszkó, Oszlár, Osztopán és Ozora településeknek is van ehhez a fogalomhoz köze.

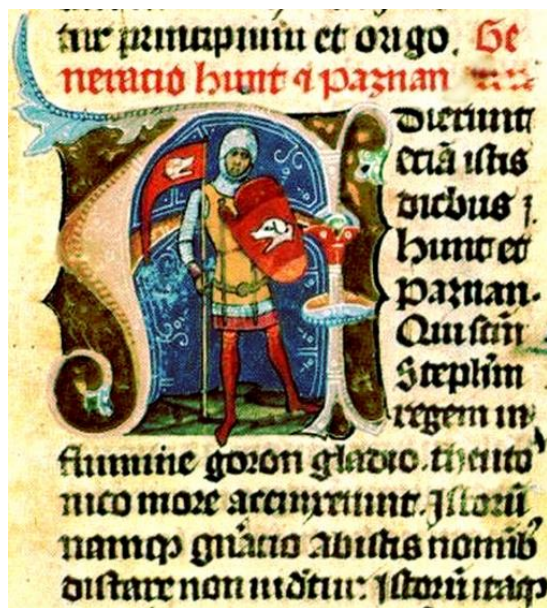
Az Úz nevet már az Ószövetség is említi, ahol a szkítákat nevezik askuznak, illetve rontott alakban askenáznak. Jób könyvében a következő áll: „Vala Úz földén egy ember, a kinek Jób vala a neve. Ez az ember feddhetetlen, igaz, istenfélő vala és bűn-gyűlölő”.

Az úz népelnevezést megvizsgálva, szembetűnik, hogy szoros összefüggésbe hozható a magyar nyelv egyik ősgyökével, egész pontosan a vízzel kapcsolatos értelemkörrel. A mai nyelvben a víz szót elsősorban állapotához köthető jelentésében értelmezzük. Működésében, azaz igei alakjában pedig a mai úsz(ik) szavunkban lelehetjük fel, melyre már Magyar Adorján és más alternatív nyelv kutatók is felhívták a figyelmet a „vízni” – úszni összefüggés kapcsán. Ez az igei alak a török nyelvek víz jelentésű szavainak (szu) fordított olvasatával egyezik. A nyelvfejlődés irányára utal, hogy ez a forma számos vízmozgással kapcsolatos magyar igében megtalálható. Úgymint zúg, zubog, zaborog, zuhan (főnévi alakban: zuhany), zúdul, stb. Érdekes, hogy az úszni szó szláv változatai (plavaty, pluva, plivati, stb.) pontosan az általuk úzokra használt polovec szóra hangzanak. Európa korai történelmében több nép elnevezésében felismerhető a vízzel összefüggő úz-szkíta eredet nyoma.

A vizigótok esetében nincs szükség magyarázatra, a vandáloknál a dán vand víz jelentésű szó vezet rá bennünket erre. A vikingek valójában vizihungok, a frízek vár-úzok, vagy ha tetszik vár-vizek, a besenyők neve is kapcsolható a vízhez, egyik legfontosabb szervünk a vese is ebből a szógyökből származik. Ázsiai szkíta eredetű népek neveiben is ugyanígy felismerhetjük ezt a kapcsolatot. Gondoljunk csak az oszétokra, isszédokra, ászikra, osztyákokra.

A víz határozott folyamatos mozgásával társítható egy hasonló jellegű tevékenység, ami ugyancsak az úz népnévvel hozható összefüggésbe. Ez a vadászat során gyakorolt üldözés, vagyis úzás. Milyen érdekes, hogy ennek a folyamatnak a célállata az őz, szintén ide kapcsolható. Nem mellesleg a magyarok eredetmondájában, a csodaszarvas üldözés szintén a tárgyalt témához tartozik. Európai nyelvekben ennek a kapcsolatnak vannak lenyomatai. A vadász görögül kunigosz, angolul hunter, ami vadászó hun nép nevéből tevődött erre az általuk végzett tevékenységre, akárcsak a vadászathoz használt kutyák neve a germán nyelvek hund, hond szavaiból köszön vissza, frízül ez még inkább magától értetődő, ugyanis itt hun a megfelelője, de az olasz cane, a latin canis és még a francia chien is ide köthető. További adalék, hogy a nyugatról visszatelepülő Hont és Pázmány nemzetség nevében is hordozza ezt a jelentést. Hont szerepel egy miniatúrán a Képes krónikában. Pajzsán és zászlaján is egyértelműen kutyafej látható. Pázmány nevéhez annyit, hogy a kutya horvátul és szerbül pas, csehül pes és lengyelül pies, így nagy valószínűséggel nevének eredeti jelentése, már családi címerükből adódóan is Pas-man, azaz kutyás-ember, vagyis vadász.

A kutya jellegzetes tevékenysége az ásás. Köztudott, hogy vannak kotorék ebek, akik földbe rejtőzködő prédaállatokat kaparnak ki, de az is jellemző, hogy a kutyák a fölösleges táplálékot elássák. Angolban az ásást jelentő szó, a dig ráhangzik a kutya, dog szóra. Fel kell, hogy tűnjön az, hogy a vadászatban folytatott hajtás, üldözés, amit kutyákkal végeznek, akikre jellemző az ás ige, rokon az űz szóval. Mindemellett az űzés, egy folyamatos haladással járó helyváltoztatás, akárcsak az folyóvíz mozgása. Ennek tudatában az űszó és az űző tevékenység megalapozottan rokonítható egymással. Az özön, özönlik szavunk, ami valójában egy folyamatos nagy erejű áramlást jelent, szintén társítható az űz, víz szavunkkal. Egyes szakmák gyakorlásával kapcsolatosan használjuk, az űz vagy folytat igéket, mint például űzi vagy folytatja valaki a mesterségét, így ezek a szavak ebben az értelemben is bizonyítják rokonságukat. Az űz ige fejleménye a gyártás helyszíne az űzem.

Lehet, hogy nincs igazam, de elképzelhető, hogy ez az ősi űz eredetjelölés szerepelhet a görög és római műveltségéből ismert nevekben (például Homér-osz, Juli-us, stb.). Ez a névtoldalék, tudomásom szerint nincs egyértelműen megmagyarázva. Erősíti az elgondolást, hogy ez a névforma a hunoknál is előfordult, gondoljunk csak Attila apjára, Bendegúzra, ahol a név első tagja a ma ismert Benedek név, ami eredendően a péntek szavunkat takarja. Ennek az a magyarázata, hogy a hét napjait a hagyomány szerint a hét bolygónak feleltették meg, ami történetesen a péntek esetében a fény-teke, a fényes, azaz a Vénusz. Az űz utótag, pedig a fentebb taglalt jelentéskörrel tölti fel a Bendegúz nevet.

Ez az egész kérdés azért érdekes a számukra, mert a magyarokat elsők között megnevező VII. Konstantinosz bizánci császár munkájában (De Administrando Imperio) a magyarokat tourkoi-nak, illetve régebben, úgymond, szabartoi aszfalo-i-nak említi. Ez a szabartoi aszfalo-i elnevezés a tudományos körökben mai napig nem tisztázott egyértelműen és továbbra is vita tárgya. Azonban, ha a magyarok őseiként emlegetett szabar elnevezés nyelvi kapcsolatait keressük, akkor nem kell meglepődni azon, hogy ez szintén a jellegadó űző, vadászó tevékenységre vezet rá bennünket, a szabar - zavar megfelelésnek köszönhetően. Annak érdekében, hogy eloszlássuk azokat a kételyeket, hogy ez nem csupán egy bárgyú etimologizálás, nézzük meg milyen tudományos érvek sorakoznak fel a névmagyarázat körül. A szabar név, ami a török *sabir* szóból vezethető le és a görög *aszfaloi* elnevezés, ami az *aszfalész* melléknévből következik, érdekes módon állhatatost, türelmest jelent

egyaránt, pontosan azt, amire a vadászat során, a vad hosszas üldözése során szükség van. Ugyanezt támasztja alá Pecz Vilmos és Gyomlay Gyula értelmezése, mely szerint a szabartoi aszfaloi kifejezés rendíthetetlen szavárd jelentésű. Szemerényi Oswald, a szavárd elnevezés megfelelőjeként ismert szaka szó elemzése során jutott arra, hogy jelentése nomád, mivel a szó alapját az iráni *sag* (megy, folyik, fut, kóborol) szó adja, ami szintén illeszkedik a folyamatos mozgással összefüggő jelentéskörhöz. Tomascsek, Altheim és Stiehl, akik az avarok görögös elnevezését (apasziakai, vagy aszpasziakai, eredetileg aparszakai azaz avar szakák) vízi szakáknak illetve víznek örvendőik vagy paripáknak örvendőik alakban fejtenek vissza, már az úz-víz összefüggés irányába mutatnak, a lovak vadászatban betöltött jelentősége mellett.

Ha megvizsgáljuk, a szabar elnevezést első tagja a „sza”, egy olyan jelentéskörrel bíró szógyök, ami elválást, az egészből való eltávolodást jelent. Igei származékai: szab, szabadul, szakad, szakít, szalad, szaporodik, főnévi formái pedig szakáll, sapka, szakadék, szakasz, szalag, szarv, stb. Ennek olvasatából a szabir, szabar elnevezés valószínűleg azokat a szabad törzseket jelentheti, akik „szabad urak” voltak. Nem voltak kötelezettségeik egyik hatalommal szemben sem, kötetlenül vándorolhattak. Az ősi nomád életformából adódó vándorlások színtere a sztyeppei pusztaság. Szibéria neve és orosz „szibir” alakja árulkodik névadó népességéről, a szabírokról, csak hajlamosak vagyunk ezt nem észrevenni. Ahogy azt sem, a tanulmányainkból kapott berögződéseink miatt, hogy a Római Birodalom, Pannonia tartományának egyik legjelentősebb városa, Savaria szintén ezt a nevet viseli, melyet nem a hódító rómaiak ragasztottak rá, hanem az őslakosok neveztek így. Az V. század óta ismert a hunok és magyarok vonulási útjába eső Kijev városa, melynek latin neve Sabar. Ebből levezethető, hogy a szabír, szabar, szavar nép fedi azt az avar népességet, amely a kárpát-medencei történelemben, a hun korszak és a magyarok második bejövetele közötti időszakra tesznek, ám látni kell, hogy valójában az avar népesség gyökerei, az időben és térben jóval távolabbra nyúlnak.

Szavárd gyanús nevek megtalálhatók az ókori történelemben is. Spartacus, a rómaiak ellen lázadó rabszolgavezérről tudjuk, hogy trák származású volt. Neve görögösen Szparadokosz, ami fejthető szavárd-dák-úznak. Érdekes, hogy a hellenizálódott trák királyság, Spárta első királya is Spartokos volt. Spárta 330 éves fennállása alatt még négy király szerepelt ezzel a névvel. Spárta neve is vizsgálatot igényel, jó eséllyel, mint szabad városállam, Szabadvárda, rövidebb formában Szavárda lehetett a ma ismert név forrása. Fennmaradt, hogy a spártaiak pajzsukon egy sátoztető szerű jelet, a görög abc „L” jelét viselték (Λ), melynek hivatalos magyarázata a Peloponnészosz délkeleti területét alkotó Lakedaimon vagy Lakoniké (latinul Lacedaemon, Laconia) rövidítése, mivel Spárta a térség legfontosabb települése volt. Az viszont elgondolkodtató, hogy ez a tárgyalt jel, a rovás abc „S” hangját is fedi, ami történetesen Spárta kezdőbetűje.

Egy további fontos összefüggésre szeretném a figyelmet felhívni, a zab példáján keresztül. A kalászos növények közül a zab neve magának a növénynek a szaporaságával van nyelvtani rokonságban, hiszen mindkét alak a tárgyalt „sza” gyök fejleménye. Ismert biológiai példa, hogy egy szem gabonából egy egész kalász lesz, melyben megsokszorozódik az elvetett mag mennyisége. A zab – (s)zaporodás összefüggés jelentőségét az adja, hogy megvilágítja annak a történelmi névadási szokásnak az eredetét, melyet többek közt Árpád, Szabolcs, az akkád uralkodó Sapur vagy az úzok kapcsán emlegetett Búz nevében is felismerhetünk. Ezek a gabonanevekből képzett formák a termékenység mellett a szabír-szavárd eredetre is utalnak, mivel a megszaporodás is az ősnép jellemzője volt, melynek során be tudta népesíteni a vízözön után a Földet. Érdekes visszakapcsolódás, hogy a sejtszintű szaporodás, az osztódás és maga az osztás, szétosztódás szótöve is az „úsz” igével egyezik, ahogy ebben az értelmezésben az úz és a szavárd nép is elterjedt, szétúszott a világban a vízözön visszavonulása után. A folyók duzzadására, az árad szavunkat használjuk, ami szintén ide kapcsolódik. A bőven termő gabona is képletesen eláraszthatja a gazdáját, így a zab-árad összetételből olvasható ki a szapora ősnépeesség, a szavárd.

Az említett Savaria elnevezés mellett, a szavárd eredetnek jelentős földrajzi nyomai maradtak fenn a Kárpát-medencében. Ilyen Zabar település, amely a leletek alapján, már a bronzkorban is lakott volt, először 1332-ben említik Sobur néven, de Zádorfalva, Szövérd, Sobor, Szob, Zombor, Székelyszabar, Hercegszabar, Zalaszabar, Szabolcs és Szovárhegy települések is ebbe a körbe sorolhatók, akárcsak a Nyitra melletti Zobor-hegy vagy a Káptalantóti melletti Sabar-hegy. Különös, hogy folyóink közül a Száva és Dráva is kapcsolatba hozható a szavárd kérdéssel. Ugyanis amikor a Száva árad, az a szavárd nevet adja ki, Dráva fonetikus olvasata szintén ide kapcsolható. A szabír ősnép lenyomatai szerte a világban megtalálhatók. Kiss Zsolt, Levédia a földrajzi nevek tükrében című munkájában összegyűjtötte az egykori szavárd vonulás területén megtalálható szavárd névalakú földrajzi előfordulásokat, melyben igen komoly névanyagot mutat be. A teljesség igénye nélkül Bileh Savar (Irán), Szabarivka, Zabara, Zabari, Zabarinyi, Zabarjani, Zabirja, Zaporozsec, Zaporzsa (Ukrajna), Szabirabad (Azerbajdzsán), Szabirkendi (Grúzia), Sabar, Subar, Subarküdük, Subarsi (Kazahsztán), Zabardo (Bulgária), Zabore (Fehéroroszország), Zaborje, Zaporozsszkaja (Oroszország). Ezen felül Szíriában a mai napig léteznek Szabír, Szuvári és Szabar települések. Figyelemre méltó még a Nagy-Záb folyó észak-Irakban, ami szintén ezt a vonalat erősíti.

A szab szógyök határozott jelentése az egészből való kivágás, azaz szabás. Jellegzetes eszköze szintén ebből a szótóból ered, ez pedig a szablya. Ez az ívelt pengéjű vágó kardféleség a szkíta és türk eredetű népek sajátos fegyvere volt. Atilia királyt ugyancsak szablyával ábrázolja a Képes Krónika.

Ha kétségeink lennének ennek eredetében, nézzük meg más nyelveken, hogyan nevezik ezt az eszközt. A szláv nyelvek szintén szablának vagy szablyának mondják, arabul sabir, angolul saber, skandináv nyelveken sabel, de a többi latin nyelvekben is ezek változatai ismerhetők fel, ami félreérthetetlenül utal arra, hogy a szabírokra jellemző használati tárgyról van szó, amit ráadásul róluk neveztek el az idegen népek. Ha ki akarjuk zárni a véletlenszerűséget, ugyanezt az összehasonlítást megtehetjük a kard szóval, ami a magyarban a kar és az akarat eszköze és rokonszava. A kard angolul sword, németül schwert, svédül sward, dánul svaerd, hollandul zwaard, tehát szavárd. Ennek kard-szavárd, szabír-szablya összefüggésnek a tükrében, a karthágói szkíta eredet feltételezése megerősítést kaphat, hiszen Karthágó régi neve, Kard-hadas, szintén árulkodik lakóinak hovatartozásáról. Az egykori karthágói állam latin területén ma beszélt nyelveken a kard olaszul spada, spanyolul és portugálul espada szavak, kísértetiesen hasonlítanak a skandináv nyelvek, karddal összefüggő karra használt skade (dán), skader (norvég), skada (svéd), schade (holland) szavaira. Ez amellet, hogy utal a spanyolok eredeti elnevezésére, melyet valószínűleg a szabír ősnépeesség szablya, kard jelentésű neve után kaptak, a forrásnyelv kar-kard összefüggését is bizonyítják. A kardkészítésnek komoly hagyománya van Spanyolországban, gondoljunk csak a világhírű toledói pengére. A kard latin gladio formája, a magyar krónikák leszármazási vonalán vezethető vissza Keled nevére, de Glád vagy Galád vezér szabírságára is utal. Ráadásul a kazah nyelvben az akarni ige, az éppen idevágó keledi formában ismert. A grúzok származása is erősen kapcsolódik az ősnépeességhez, de a kard összefüggés is jelen van önelnevezésükben. Eredetüket Noé fiáig, Jáfetig vezetik vissza, magukat kartvelebi-nek nevezik Kartloszról, aki Jáfet dédunokája volt. A nyelvüket kartulinak, míg országukat Szakartvelo-nak hívják. Az ókori görög történetírók a nyugati grúzokat kolkhisziaknak, míg a keletieket ibériaiaknak nevezték. Milyen félszigeten is laknak a spanyolok? Hát igen Ibéria. Véletlen lenne, hogy a grúz és a spanyol ibériaiakat is a kardról nevezték el? Ez már mérföldekkel túl van egy véletlenszerűségen. Egyetlen kapocs a szavárd (iber, avar)

ősnéesség lehet. A mitológiák szerint Marduk, az ókor Babilon főistene találta fel a kardot, akit az úz kérdéshez kapcsolódó Aszari néven is említenek. Egyébként a szavárd szó utótagja, a „várd”, hangtani megfelelője egy másik ősi vágóeszköznek is. A bárd ugyanazt a fogalomkört fedi, mint a szablya vagy a kard, azaz elváaszt, megoszt, gondoljunk csak a part vagy a párt szavainkra és azok származékaira, illetve más nyelvekben való előfordulásukra.

A kar-kard gondolatsorhoz tartozik a kardot tartó kéz, melynek vizsgálata tovább vihet bennünket. A kéz szavunk, akárcsak a kar, az akaratunk megvalósításának eszköze, melynek igei fejleményei többek közt a készít, kezel, kezd, késztet, stb. A kéz angol és germán megfelelői, a már korábban tárgyalt ősnéesség (hun, szavárd) nevéből kialakult, azokra jellemző tevékenységeköréből kialakult szavak, *hund* (kutya) és *hunt* (vadászni) táborát gyarapítja. A *hand* kéz jelentés mellett, a görög *kéri*, a grúz *kheli* és a kazah *kol* változat is figyelemre méltó, ugyanis ezek a grúzok egyik őséneki tekinthető kolkhiszi néphez kapcsolódnak. Ugyanis ez a korai grúz állam, a középkorban egyesült az ókorban Iberia néven ismert, keletebbre fekvő területtel és ezzel jött létre az egységes grúz királyság. Arról a grúz népről van szó, melynek kartvelebi ősnév változataiban már felismertük a kard – szablya –szabír eredetet. Ráadásul a kazah *kol* kéz jelentésű szó megtalálható a magyar nyelvben, melyet az összeszorított kézre használt ököl szóban ismerhetünk fel. Ez a gondolatmenet alapján lehettek a kolkhisziek eredetileg „ökölkesztek”. Az sem elhanyagolható szempont, hogy az Árpáddal bejövő magyarok törzsszövetségében is szerepelt egy keszi törzs, ami valószínűleg ennek az ősi vonulatnak a képviselője volt. A kardot tartó kar szimbóluma igen gyakori a magyar heraldikában. Számunkra összefüggései okán, most Hont vármegye címere a legérdekesebb.

A kard előzmény más népek elnevezéséből is kitűnik, melyet talán a kurdok esetében ismerhetünk fel a legkönnyebben. A kurdok, a Közel-Kelet egyik legősibb népe, magukat a gutiktól származtatják, akik az Asszír Birodalom leigázásával írták be magukat a történelembe. A gutik országukat Kurduinak vagy Guti Birodalomnak nevezték. Magukat kassunak, vagy más néven kasszitáknak hívták, melyben a Kús leszármazási vonal és a magyar keszi törzs neve mellett, a kard megfelelőjeként használható kassa szavunkat ismerhetjük fel (lásd, igei formában kaszabol). Az ő idejükben birodalmuk és egész Mezopotámia neve Kar(a)dúnias volt, ami a kurd-kard összefüggésre utal. A kasszitákat egyes feltételezések szerint, az Egyiptomot elfoglaló hüksoszokkal lehet azonosítani. Ez azért érdekes, mert az ie. 17. században, a Nílus deltájában fekvő, általuk kiépített Avariszt tették meg fővárosuknak, melynek elnevezése a grúzok keleti ibériai ágának nevével mutat egyezést amellet, hogy a (Sz)avarisz névben a szavárd őselnevezés bújik meg. A hüksoszok nomád származására utal az is, hogy általuk lett bevezetve Egyiptomban többek közt a ló vontatta harci

szekér és az összetett íj is. A kard kérdéshez tartozik az is, hogy az ie. 9. századi asszír források említenek egy Babilónia déli részén található Kaldu nevű országot, melynek lakói a káldok, akik nevük alapján szintén a tárgyalt ősi vonulathoz sorolhatók.

A „sza” vagy szűkebben „szab” szógyök származékai további értelmezési lehetőségeket kínálnak. Ilyen szó lehet a csap, ami szintén arra az értelemkörre vonatkozik, ami az egésztől való eltávolítást, eltávolodást segíti elő. Igei értelmében, magával a csapással megváltozik az eredeti állapot. A változás módját az igekötő pontosítja, pl. elcsap, lecsap, kicsap, stb. Főnévi alakjában a csap az az eszköz, ami segít az eredeti állapot megváltoztatásában, átereszt az egészből egy tetszőleges részt. Azért nevezik az ösvényt csapásnak, mert elsősorban azt az utat jelenti, amin eljuthatunk egy másik helyre, azaz változtathatunk helyzetünkön. A főnévi érteleméből is származnak igék, mint a csapolás (folytatás), csappanás (fogyatkozás), sőt még a cseppenés is, ami cseppenkénti változást fejez ki. Ezt azért is érdemes tisztázni, mert a szentírásban is szerepelnek csapások, ami mai értelmében katasztrófáknak értelmezzük, de alapvetően a csapás egy változtatást fejez ki. A csap folyamatos működését jellemezhetjük, a szivárog igével, ami nem csak hangalakilag egyezik a szavárd szóval, hanem a szavárdok folyamatos mozgásával is. A vándorló nomád élet a mérsékelt égövön, az évszakok változásával egy ciklikusságot követett, ami az állattartáshoz kedvező adottságú területek látogatása során, többnyire egy körmozgást írt le. Így talán már érthető, hogy miért a szintén köröző mozgást végző ragadozó madár (turul) a totemállatuk. A szavárdokhoz sorolható, a mai egyetlen ogur nép, a csuvasok korábbi suvar névéből vezethető le a körbe járó csavar mozgás és a ma már rossz értelemben használt csavargó élet. A nomád vándorlás lényege, hogy folyamatos mozgással, újabb, a háziállatok számára kedvezőbb adottságú területeket keresnek fel. Ez az ősi „csavargó” haladás a sóvárog igékben is megőrződött, ami mai értelmében vágyakozást, új dolog áhítását jelenti. Itt szeretném a figyelmet felhívni, hogy ezek a nyelvi összefüggések csak úgy tudnak kialakulni, ha a forrásnyelv (jelen esetben a magyar) adja azt a szótövet, ami széles értelemkörrel töltődik fel a különböző tevékenységek során. A suvar és a vadászatból ismert zavar megfelelés okán, egy természeti fogalomkör elnevezésére is magyarázatot kaphatunk. Ha a légkörben valami zavar keletkezik, ami nagy hőmérsékleti, nyomás és töltés különbségű légtömegek találkozásakor következik be, ekkor alakulnak ki a zivatarok. Ilyenkor a heves esőzéssel, villámlással, mennydörgéssel és kavargó légmozgással járó események tára, a zavar-tár, azaz mára a zivatar. A zivatart követő légköri jelenség, a szivárvány (zavarvány) neve, szintén ide sorolható. A nagy erősségű eső, a zápor pedig a szapora értelem okán kapcsolódik a szabír fogalomkörhöz. Egy további nyelvtani példa is megőrizte nyelvünkben a suvar-szavárd kapcsolatot, ugyanis a kettőzött igék között (pl. pitteg-pattog, ripeg-ropog, stb.) két forma ismert, melyet egy rövid és egy hosszú igei alak alkot, melyek ráadásul rokon-értelműek is. Ez a csűr-csavar és a zűr-zavar, ami az ősi nomád körmozgással egyező, de mára már inkább keveredés, zavaros fordulat értelemben használatos.

Korábban utaltam arra, hogy Szemerényi Oswald fejtése szerint a szavárd rokon szaka nép neve nomádot jelent. Állításának igazolására egy feltételezett iráni szót hoz fel (sak: megy, folyik, fut, kóborol). Véleménye szerint a perzsák azért nevezték a szkíta népeket egyetemlegesen szakának, mert azok vándorló pásztorok voltak. Ezt az állítást igyekszem igazolni néhány gondolattal. A nomád állattartó élet, mai értelemben vett művelői a pásztorok. Ismert a magyar népi hagyományban a pásztorművészet és annak kiemelt jelentősége. Sajátos jelképrendszere bizonyítja ősiségét, ami nyelvi bizonyítékokkal is alátámasztható. A szavárd-nomád életmód lenyomata, az angol sepherd és a német Schafer pásztor jelentésű szavakban érhető tetten. Ismert ebben az értelemben használt szavunk is, a sáfár, ami állatokat felügyelőt, számadót jelent. Elterjedt vélemény, hogy maga a

pásztor szavunk nem magyar eredetű, mivel a szó töve az idegennek gondolt poszt, azaz állás, őrhely. Ezt szeretném cáfolni azzal, hogy a magyar pászta szavunk főnévi alakban sávot jelent, míg igei alakban pásztáz, vagyis áttekint, átvizsgál jelentésű, amit a pásztor, a pászta-úr is tesz, felügyeli az állatokat, tekintetével pásztázza. A sáv-urad, a szavárd ugyancsak ezt teszi. Valójában a szó posztol-pásztál, őrködik jelentésű formája került át más nyelvekbe és szélesedett ott ki jelentésköre. A kutya nem csak a vadászok nélkülözhetetlen segítőtársa, hanem a pásztoroké is. Gondoljunk csak arra, hogy a kutyaajták jelentős része ebből a csoportból kerül ki. Ez azért fontos, mert a kutya szó orosz megfelelője, a szobáka, a szavárd-származék szavak széles táborát gazdagítja.

Szavárd etimológiai párhuzamokat keresve, a középkorban az Ibériai-félszigeten letelepedett zsidóságra használt szefárd vagy szvarádi névre figyelhetünk fel. Az elnevezés az ősi Szefarad helynévből származik, ahova II. Sarrukín asszír király i.e. 722-ben hurcoltatta el a zsidókat. Van a zsidóságnak egy hagyományos hangszere, a sófár, ami egy kosszarv, melyet kürtként szólaltatnak meg. A sófár, az arámi sapír (szép) szóból származik. A nomád műveltségben ősi eredetű a pásztorkürtök használata, ennek párhuzama tűnik fel ősi elnevezéssel a zsidó kultúrában is.

Ismert a magyar mondai hagyományban, Csaba királyfi legendája, aki csillagösvényen érkezve, égi seregével szabadítja meg a magyarokat a bajból. A krónikás hagyomány is (Képes Krónika) említi Csabát, Attila kisebb fiaként. A Csaba név eredete ugyancsak a tárgyalt „szab”, „csap” gyökhöz köthető. A fenti szómagyarázatok igazolják Csaba szabadítói minőségét. Ez az ősi hagyomány más vallásokban is visszatükröződik. A gnosztikus tanokban Tsabbaoth a szabadító, szintén a seregek ura. Blavatzky, Titkos tanítások című könyvében a szót a következőképpen magyarázza:

„Seregek Ura” (tsabaoth) a kaldeai szabeusokhoz (vagy Tsabæans-hoz) tartozik, a szótöve pedig a tsab szó, ami „kocsit”, „hajót” és „sereget” jelent, így a sabaoth szó szerint a hajóhadat, a hajólegénységet, vagy tengeri sereget jelent, mivel az égre metaforásan a „felső óceánként” hivatkoztak a tanításban.”

Az idézet szerint a korábban a kard összefüggésben említett káldok nyelvén, a tsab szó sereget is jelent, mely alapján megérthetjük, hogy miért ezt a szótövet alkalmazza a magyar nyelv több embernek a megjelölésére, mint csapat. Ugyanez azzal is magyarázható, hogy az összeverődő, összezacapódó egyének alkotnak csapatot. Ez akkor lesz teljesen logikus, ha felismerjük, hogy a szélesebb értelmében hajót is jelentő szó forrása, a vízözön idején menekülő és összeverődő emberek alkotta csapat volt. A korábbi pásztor példák közé kívánkozik, de csak itt értelmezhető, hogy a türk nyelvek pásztor szava, a csobán, az itt taglalt közös szógyökről fakad. Szeretném megjegyezni, hogy „csab” szótő fejlődései szélesítik a korábban tárgyalt vízmozgással összefüggő kifejezések körét. Ilyen igei forma a csobog, csobban, míg főnévi alakra példa a régies ivóedény a csobolyó. Ugyanerre a szógyökre épül és lehet kapcsolatban ezzel az ősi vonulattal számos ókori elnevezés. Például Szabá (a Bibliában Sába), a szabeusok országa, a mai Jemen területén, melynek jelentőségét mutatja, hogy a történészek, az Indiai-óceán Föníciájának említene. Az iszlám hitéletből ismert Kába köve is ide sorolható, melynek eredete iszlám előtti időkre tehető. A szaudi város, Mekka szentélyében elhelyezett rituális tárgy, valószínűleg egy meteorit kő, melyet Fekete kőnek neveznek.

Érdemes kitérni a szavárd szó második „várd” tagjára is, ami a korábban már említett bárd jelentésén kívül, egyértelműen a vár szavunkhoz kapcsolható, s ezzel együtt valamilyen védett településhez kötődő létformához. Gondoljunk csak a számos –várad és –várda névtagú

településeinkre, melyekben ezt felismerhetjük. A falakkal védett helyen, a várban van lehetőség a kedvezőtlen körülményeket átvészelni. A vár hangtani rokonságban áll a kicsinyítő képzővel kiegészített bárka szavunkkal, ami pontosan azt a bibliai történet szerinti óvóhelyet jelenti, amely a témákhoz kapcsolódó pusztító vízözön ellen ad védelmet. Ez alapján nem meglepő az, hogy a katasztrófát túlélő szavárd, szabár népesség nevéből az (ú)szabár(kaiak) értelmezés is kibontható. A Római Birodalom ősellenségének számító pártusok származására szintén ebből a várdus-pártus összefüggésből következtethetünk.

A Konstantin bizánci császártól ránk maradt, magyarokra használt, szabartoi aszfalo kifejezés aszfaai tagja tovább vihet bennünket a kérdések tisztázásában. Az állhatatos, rendíthetetlen jelentésű aszfaai szóról először az aszfalt szó juthat eszünkbe. Az aszfalt, mint építőanyag, már Mezopotámiában ismert volt. Már az ókorban rájöttek, hogy ez a fekete színű könnyen megolvasható ásvány, kiváló kötőanyag. Segítségével, sokkal szilárdabb falakat tudtak létrehozni, melyek sokkal jobban ellenálltak a környezeti és emberi behatásnak. Az aszfalt fekete színéhez kapcsolódik, hogy Benkő Lóránd a szabartoi aszfalo kifejezést, az örmény nyelven keresztül, fekete fiúknak fejté. Ismert a nomád népek (hunok, kunok, magyarok) esetében, az egyes népcsoportokat szín alapján megkülönböztetni. Leggyakrabban a fekete és a fehér színnel illették őket. Ez azért izgalmas kérdés, mert a germán nyelvek fekete jelentésű szavai, félreérthetetlenül ráhangzanak a szavárd szóra: schwarz (német), svart (norvég, svéd), zwart (holland), svartur (izlandi), ahogy a korábban említett kard szóra is. A kar szavunk, melynek származéka a kard, pedig a török nyelvek fekete szavaival egyezik: kara (török, kirgiz, azeri, kazah, tatár), gara (türkmén), kora (üzbég), khar (mongol). Ha hozzá vesszük azt a gondolatsort, melyben a leszármazást és a temperamentumot egyaránt jellemző vérrrel kapcsolatos kifejezések sora alkot (forróvérű, hidegvérű, vérében van, kékvérű, vérmes, stb.), akkor további megerősítéseket kapunk. Talán ismert a karakán kifejezés, melyet határozott, erős egyéniségre használunk. Ebben a szóban ismét visszaköszön a türk nyelveken fekete jelentésű kara előtagja és a kan, vér jelentésű szóvég. A türk nyelvek logikája szerint, a karakán ember, fekete vérűt jelent, tehát olyan származású valakit, aki a világ dolgaiban magabiztos kiállítású. A szabír elnevezés utótagjában is ráismerhetünk a vér hangalaki megfelelőjére, így e logika szerint, a szabír, szabad vérűt is jelenthet. A nemzetközi szóvá kinőtt karakter, ami alapvetően jellemet, jellegzetességet jelent, szintén ezúton értelmezhető. Nézzük meg a fentebb tárgyalt szaporaságot és az ősnépességet jellemző zab kifejezés megfelelőit: vrómi (görög), havre (skandináv nyelvek), haver (holland), hafer (német), varsak (örmény), shvira (grúz), melyekben a vér szavunkat ismerhetjük fel. A spanyol, olasz, latin zab jelentésű avena, pedig a véna szavunkra utal, amit már a hozott képességek kapcsán használunk, de kötődik a vér származást hordozó jelentéséhez is (pl. van vénája hozzá). Ha a kar szavunk idegen megfelelőt nézzük, feltűnhet, hogy az angol arm, pontosan arra az örmény (armén) forrásnyelvre hangzik, melyből Benkő Lóránd a fekete fiúk jelentést fejtette, ráadásul az örményben a kar jelentése vnas, ami meg a véna jelentéskörhöz kapcsolódik. Ezek alapján már magyarázkodásnak helye nincs, a kör bezárul, minden egy irányba mutat.

A fekete kérdést tovább gazdagítja egy további példa is. Köztudott Mátyás király kiemelkedő történelmi szerepe. Páratlan könyvgyűjteménye és udvarában megforduló tudósok nagysága feltételezi magas szintű műveltségét, melyet ráadásul a korabeli feljegyzések is bizonyítanak. Ebbe a műveltségbe beletartozhat olyan tudás is, mely nem maradt az utókorra. Ilyen terület lehetett az őstörténetre vonatkozó ismeretek köre. Elgondolkoztató az, hogy Mátyás korának egyik legütőképesebb hadseregét, fekete seregnek nevezték. A névadásban Mátyás címermadarának feketesége mellett, a nyugati hunokra és magyarokra használt fekete jelző is közre játszhatott.

Történelmi álláspont szerint a névadás utólagos, de ennek cáfolatát feltételezi a Corvin név kara-vin (fekete-bor, azaz vér) olvasata. Továbbá következtethetünk a Corvinok karakán tulajdonságára.

A krónikás hagyományban, a szavárd eredetre utaló nevek sora található meg. Attila egyik vezére Szóárd kapitány volt, aki az itáliai hadjárat során önálló sereget vezetett, de Anonymus, Árpád kapitányai között is említ egy Szovárdot, aki többedmagával a Nyitra környéki harcokban vett részt, a szlovének és csehek ellen, akik között Zobor volt a vezér. Nyitrához kötődik a magyar Királyság első szentté avatottja, Szent Zoárd, aki a történet szerint Lengyelországból származott. Szovárd harcolt még Galád vezér (Ajtony felmenője) ellen is, a Maros-menti tájakon, aki blogár, kun és blak segítséggel vette fel a harcot ellene. Érzékelhető, hogy a hunok, a magyarok, a csehek és a lengyelek közt is ősnépeségre utaló névformák fordulnak elő, ami jó eséllyel, a közös eredettel magyarázható. Árpád Szovárdja azért érdekes, mert déli hadjáratai során emberei Görögországban ragadtak, melyről a névtelen krónikás (Anonymus) a következőképpen ír:

„Szovárd ugyanezen a földön vett magának feleséget, és az a nép, melyet most Csabamagyarjának mondanak, Szovárd vezér halála után Görögországban maradt. Mégpedig a görögök szerint azért mondták csobának, azaz ostoba népnek, mivel urának halála után nem volt kedve útra kelni, hogy hazájába visszatérjen.”

Itt a Csaba névalakból származó jelző keletkezésére kaphatunk magyarázatot, melyet nyilván nem kifejezetten jó szándékkal hoztak létre, de ahogy korábban szó esett róla ez a név is az ősi vonulatot gazdagítja.

A Szent István korabeli Remete Szent András, akit latinosan Zoardus formában írtak, szolgáltatta a forrását további névalakoknak. Ilyenek a Zuárd, a Zoárd, a Szórad, a Szólát és a Szalárd is. Ez utóbbi azért különösen érdekes, mert a Szilárd névvel mutat szoros kapcsolatot, ami történetesen a mi nyelvünkön egyaránt azt jelenti, amit a bizánci feljegyzés szabartói aszfaloi kifejezésének megfejtése és az írás elrendelőjének neve (Konstantin), állhatatos, rendíthetetlen, azaz szilárd.

Az úz és a szavárd szófejlémények elemzésével az volt a szándékom, hogy példákat hozzak egy ősszó széles jelentéskörének bemutatására, idegen nyelvekben való előfordulására és értelmi összefüggéseinek sokszínűségére. A többféle megfejtés nem bizonytalanságot jelent, hanem pontosan az ellenkezőjét. Ez igazolja azt, hogy a szó, a nyelvfejlődés kezdetéről származik, és ha úgy tetszik, az isteni teljesség kifejeződéséig vezethető vissza.